

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Rundskriv

Veiledning - hvitvaskingsregler

RUNDSKRIV:

24/2016

DATO:

23.12.2016

MOTTAKERE:

Banker
Betalingsforetak
Finansieringsforetak
E-pengeforetak
Forsikringsforetak
Forsikringsformidlingsforetak
Forvaltningsselskaper
Kredittforetak
Låneformidlingsforetak
Verdipapirforetak
Holdingforetak i finanskonsern

FINANSTILSYNET

Postboks 1187 Sentrum

0107 Oslo

Innhold

1	Krav til risikovurdering	4
2	Kundekontroll	5
2.1	Tidspunktet for kundekontroll.....	5
2.2	Registrering av kundeopplysninger	6
2.3	Legitimasjonskontroll	6
2.4	Opplysninger om identiteten til reelle rettighetshavere.....	8
2.5	Opplysninger om kundeforholdets formål	9
3	Forenklet kundekontroll	10
4	Forsterket kundekontroll	11
5	Tredjepartskontroll og utkontraktering	12
6	Utveksling av kundeopplysninger med andre foretak	12
7	Løpende kundekontroll	14
8	Avvisning og avvikling av kundeforhold	14
9	Rapportering av mistenkelige transaksjoner	15
10	Bransjespesifikke spørsmål	16

Innledning

Foretak under tilsyn skal forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorfinansiering. Nærmere regler om dette følger av hvitvaskingsregelverket¹. Finanstilsynets vurderinger av hvordan enkelte av lovens bestemmelser skal forstås, fremgår i denne veiledningen. Veiledningen gjelder for finansforetak, verdipapirforetak og fondsforvaltningsselskaper. Den erstatter rundskriv 8/2009.

Et lovutvalg har foreslått endringer i hvitvaskingsloven. Finanstilsynets veiledning vil tilpasses nye regler etter at de er satt i kraft.

Veiledning om finansielle sanksjoner er tilgjengelig på Utenriksdepartementets nettsted – https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/frys_veileder/id2506188/

1 Krav til risikovurdering

Arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering skal ha en risikobasert tilnærming. Det må kunne dokumenteres at utførte tiltak er tilpasset den identifiserte risiko og at risikovurderingen kan etterprøves. Rapporteringspliktige skal identifisere risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering i virksomheten, jf. hvitvaskingsloven § 5. I konsern skal konsernspissens risikovurdering reflektere de enkelte rapporteringspliktige konsernselskapers vurderinger. Rapporteringspliktige skal kartlegge på hvilke måter virksomheten kan bli misbrukt til hvitvasking og terrorfinansiering, og hvilke forhold ansatte hos rapporteringspliktige må følge opp som mulige mistenkelige forhold. I vurderingen tas det utgangspunkt i den rapporteringspliktiges forretningsmodell, produkter, tjenester, salgskanaler, type kunder, kundeforhold, transaksjoner og markeder.

Arten og omfang av kundekontrolltiltak skal tilpasses virksomhetens risikovurdering. Behovet for kontrolltiltak vil variere mellom enkeltforetak og bransjer. Eksempelvis vil forsikringsselskaper ha lavere behov for kontrolltiltak enn banker og betalingsforetak. Rapporteringspliktige med stor grad av standardiserte produkter og en stabil norsk kundemasse, kan ha lavere behov for kontrolltiltak enn rapporteringspliktige med kompliserte produkter og en varierende kundemasse, som også inkluderer utenlandske kunder. Alle rapporteringspliktige må likevel være bevisste at hvitvaskingsloven § 7 inneholder objektive kriterier som skal gjennomføres uavhengig av risiko, med mindre lovens § 13 om forenklet kundekontroll kan anvendes.

Rapporteringspliktiges kunder skal klassifiseres på bakgrunn av risiko for hvitvasking og terrorfinansiering.

Norske filialer av utenlandske rapporteringspliktige skal følge norske hvitvaskingsregler.

¹ Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering av 6. mars 2009 og forskrift av 13. mars 2009.

Medlemmer av Finans Norge kan hente organisasjonens veiledning om praktisk gjennomføring av risikovurderingen her - <https://www.finansnorge.no/kundekontroll/veiledninger/risikovurdering/>.

2 Kundekontroll

2.1 Tidspunktet for kundekontroll

Kundekontroll skal etter hvitvaskingsloven § 6 blant annet foretas ved etablering av kundeforhold og der det er tvil om tidligere innhentede kundeopplysninger er korrekte eller tilstrekkelige. Kontrollen skal bl.a. foretas før:

- opprettelse av bankkonto, selv om kontoen bare skal benyttes i et enkeltstående tilfelle, og avsluttes etter kort tid,
- opprettelse av verdipapirregisterkonto, selv om kontoen bare skal benyttes i et enkeltstående tilfelle, og avsluttes etter kort tid,
- utstedelse av finansieringsbevis,
- overføring av penger gjennom betalingsforetak
- inngåelse av avtaler, herunder:
 - forsikringsavtaler (se punkt 10 om hvilke avtaler som omfattes av krav til kundekontroll)
 - låneavtaler (der det er flere låntakere i en avtale, skal det gjennomføres kundekontroll på alle.)
 - corporate-, rådgivningsavtaler mv. for verdipapirforetak
 - leasingavtaler

Enkeltstående innskudd av kontanter på andre kunders konto innebærer ikke etablering av kundeforhold. Kundekontroll skal likevel foretas der transaksjonen gjelder kr 100.000 eller mer, eller det er mistanke om at transaksjonen har tilknytning til utbytte av straffbare forhold eller terrorfinansiering.

Der flere fysiske personer disponerer en bank- eller verdipapirregisterkonto sammen, skal det gjennomføres kundekontroll av alle personene. Dette gjelder også depositumskontoer der midler på konto bare kan disponeres i fellesskap. Legitimasjonskontroll av personer som disponerer kontoer på vegne av en kunde er omtalt i punkt 2.3.

Kausjonister og garantister anses ikke som kunder og omfattes ikke av kravene til kundekontroll. Kundekontroll bør imidlertid gjennomføres ved utbetaling av beløp dekket under kausjon eller garanti.

Hvitvaskingsloven § 9 har enkelte unntak fra kravet til å foreta kundekontroll før etablering av kundeforholdet. Det følger av bestemmelsens nr. 1 at bekreftelse av identiteten til kunder og reelle rettighetshavere skal kunne foretas under etablering av kundeforhold. En forutsetning for å bruke unntaket er at "etablering av kundeforholdet er nødvendig for ikke å hindre den alminnelige forretningsdrift, og det er liten risiko for transaksjoner med tilknytning

til en straffbar handling". Finanstilsynet legger derfor til grunn at terskelen er høy for at unntaket kan anvendes.

2.2 Registrering av kundeopplysninger

Registrering av kundeopplysninger (navn, adresse mv.) etter hvitvaskingsloven § 8 kan gjøres på bakgrunn av muntlige eller skriftlige opplysninger fra kunden.

Rapporteringspliktige kan, uten hinder av personopplysningsloven, registrere personopplysninger som er nødvendige for å overholde forpliktelsene etter hvitvaskingsregelverket.

2.3 Legitimasjonskontroll

Legitimasjonskontroll for fysiske personer

Rapporteringspliktige skal bekrefte kundens identitet ved å innhente gyldig legitimasjon. Gyldig legitimasjon for fysiske personer er etter Finanstilsynets oppfatning:

- Pass (ikke nødpass)
- Førerkort
- Bankkort med bilde
- Nasjonale ID-kort utstedt av et EØS-land (en oversikt over disse fremgår av utlendingsforskriften vedlegg 4)
- Norsk utlendingspass (blått pass)
- Norsk reisebevis for flyktninger (grønt pass)
- bank ID

Medlemmer av Finans Norge kan hente organisasjonens rundskriv her - <https://www.finansnorge.no/siteassets/hvitvaskingslovens-krav-til-kundekontroll.-hvorfor-ma-banken-kontrollere-og-bekreftede-en-persons-identitet.pdf>

Etter hvitvaskingsloven § 7 kan bekreftelse på fysiske personer identitet foretas på annet grunnlag enn gyldig legitimasjon der den rapporteringspliktige er "sikker på vedkommendes identitet". Finanstilsynet mener at det ikke er tilstrekkelig at en ansatt hos rapporteringspliktige kjenner vedkommende privat.

Ved etablering av kundeforhold på vegne av mindreårige barn skal det fremlegges fødselsattest. Barnets verger skal identifiseres med gyldig legitimasjon. Rapporteringspliktige må i alle tilfeller registrere opplysninger om kunden. Det samme gjelder ved etablering av kundeforhold med en person som er satt under vergemål.

Banker kan gi asylsøkere som ikke har gyldig legitimasjon adgang til å etablere bankkonto og få tilgang til betalingstjenester. Bankene kan utstede bankkort uten bilde.

Banken skal bekrefte kundens identitet ved å innhente asylsøkerbevis og foreta annen nødvendig kontroll av identiteten, eksempelvis:

- innhente kopi av utenlandsk identitetskort
- innhente bekreftelse fra en nærstående, med gyldig legitimasjon, på vedkommendes identitet
- sjekke med Utlendingsdirektoratet eller Politiets Utlendingsenhet at de har utstedt asylsøkerbeviset

Legitimasjonskontroll for juridiske personer

Gyldig legitimasjon for juridiske personer er etter hvitvaskingsforskriften § 7:

- firmaattest som ikke er eldre enn 3 måneder
- utskrift fra Enhetsregisteret som ikke er eldre enn 3 måneder (for enheter som ikke er registrert i foretaksregisteret)
- utskrift fra andre offentlige registre (enheter som ikke er registrert i enhetsregisteret)
- dokumentasjon for at foretaket eksisterer, skriftlig erklæring fra foretakets kontaktperson og gyldig legitimasjon for kontaktpersonen.

Rapporteringspliktige kan benytte andre tjenesteleverandører enn ovennevnte for å fremskaffe nødvendig informasjon om juridiske personer i forbindelse med kundekontrollen. En forutsetning er at opplysningene samsvarer med det som fremkommer av Enhetsregisteret eller Foretaksregisteret. Rapporteringspliktige må selv påse at kravene etter forskriften § 7 er oppfylt.

Firmaopplysninger bør, uavhengig av forskriftens frister, være så oppdatert som mulig. Der kundekontrollen kan baseres på oppslag i Brønnøysundregistrene, eller tilsvarende utenlandske registre, bør oppslag gjøres når kundeforholdet etableres. Der kontrollen må baseres på firmaopplysninger som fremlegges av kunden, bør opplysningene ikke være eldre enn 1 måned.

For norske kunder anbefaler Finanstilsynet at rapporteringspliktige bare aksepterer utskrift fra "andre offentlige registre" eller "dokumentasjon for at foretaket eksisterer" fra enheter som ikke kan registreres i enhetsregisteret. Der enheten kan registreres i Enhetsregisteret, bør den rapporteringspliktige, som utgangspunkt, kreve utskrift fra dette registeret.

Medlemmer av Finans Norge kan hente organisasjonens veiledning om standard (ordinær) kundekontroll ved kundeetablering her -

<https://www.finansnorge.no/kundekontroll/veiledninger/standard-ordinar-kundekontroll---kundeetablering/>.

Legitimasjonskontroll av personer som opptrer på vegne av andre.

Der kunden er juridisk person, skal det foretas legitimasjonskontroll av den eller de som faktisk handler på vegne av foretaket, jf. hvitvaskingsloven § 7 annet og tredje ledd. Tilsvarende gjelder personer som kan handle på vegne av fysiske kunder.

Dersom forhold ved personer som opptrer på vegne av kunden fremstår som mistenkelige, bør det foretas en ny risikovurdering av kunden.

Legitimasjonskontroll uten personlig oppmøte

Bekreftet kopi av legitimasjonsdokument

Etter hvitvaskingsforskriften § 5 kan det brukes bekreftet kopi av gyldig legitimasjon i tilfeller der bekreftelse av kundens identitet skal skje uten personlig oppmøte.

Rapporteringspliktige kan akseptere kundekontroll gjennom bankID, der kunden allerede har opprettet en slik ID I tillegg kan de akseptere kopi av gyldig legitimasjon bekreftet av:

- domstoler, politi og NAV
- helsepersonell der kunden er innlagt på sykehus
- Banker, finansieringsforetak, kredittforetak, verdipapirforetak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, eiendomsめglere, revisorer, regnskapsførere og advokater

Ovennevnte offentlige etater og foretak er ikke pliktig til å bekrefte kopier og kan derfor avslå slike forespørsler.

Rapporteringspliktige skal i utgangspunktet innhente original bekreftelse av gyldig legitimasjon. Det innebærer at bekreftelsen må sendes per post eller leveres hos den rapporteringspliktige. Rapporteringspliktige kan motta bekreftelsen elektronisk, bare dersom avsender er den som har bekreftet legitimasjonen.

Krav til ytterligere dokumentasjon som bekrefter kundens identitet

Det følger av hvitvaskingsloven § 7 at der legitimasjonskontroll av personkunde foretas uten personlig oppmøte, skal det fremlegges ytterligere dokumentasjon som bekrefter kundens identitet.

Slik dokumentasjon kan for eksempel være:

- lønsslipp, bekreftelse på utbetaling av trygd, stønad, studielån eller andre offentlige ytelser,
- bekreftelse på at kundens første betaling er foretatt fra konto i kundens navn hos bank eller kredittforetak etablert i EØS-området, eller jurisdiksjon med tilsvarende regulering og tilsyn,
- samtale med kunden på telefon som er registrert på kunden,
- kommunikasjon med kunden via postadresse eller digital adresse som er registrert på kunden (kommunikasjonen bør inneholde kundens signatur som kan sjekkes mot kopien av legitimasjonsdokumentet).

Ved utstedelse av betalings- eller kredittkort (bedriftskort) som kunden får i kraft av sitt ansettelsesforhold og som bare brukes til å dekke arbeidsgivers kostnader, kan kundekontrollen gjennomføres ved at arbeidsgiver bekrefter kundens identitet. Arbeidsgiver må legitimere seg etter de alminnelige bestemmelsene.

2.4 Opplysninger om identiteten til reelle rettighetshavere

Opplysninger om det foreligger reelle rettighetshavere

Etter hvitvaskingsloven § 7 første ledd, jf. § 8 femte ledd, skal rapporteringspliktige innhente og registrere opplysninger om "reelle rettighetshavere". "Reelle rettighetshavere" er etter

loven § 2 nr. 3, en fysisk person som "i siste instans eier eller kontrollerer en kunde eller som en transaksjon gjennomføres på vegne av". Bestemmelsen gir eksempler på når en person regnes som reell rettighetshaver. Finanstilsynet har vanskelig for å se andre tilfeller der en person kan anses som reell rettighetshaver.

Ved kontrollen av fysiske kunder, må rapporteringspliktige være oppmerksom på problemstillinger knyttet til bruk av stråmenn.

Kunden må opplyse om foretaket har reelle rettighetshavere og hvem disse er. I de fleste tilfellene vil det være tilstrekkelig at kunden dokumenterer sine opplysninger med utskrift av aksjeeierregister eller stiftelsesdokumentasjon hvis foretaket er nystiftet.

I rapporteringspliktiges kundeerklæringer, bør det fremgå om kunden har vedtekter som regulerer eier-, eller stemmeforhold. Kunden bør spørres om det foreligger aksjonæravtaler som regulerer eier- og stemmeforhold. Kunden har imidlertid ingen plikt eller rett til opplysninger om aksjonæravtaler. Dersom kunden har forskjellige aksjeklasser må kontrollen av reelle rettighetshavere tilpasses dette.

Som ledd i den løpende oppfølgingen av en kunde skal den rapporteringspliktige følge opp endringer i reelle rettighetshavere. Det bør fremgå av avtalen med kunden at kunden umiddelbart skal opplyse den rapporteringspliktige dersom endringer i eierstruktur medfører at det etableres reelle rettighetshavere og ved endringer i reelle rettighetshavere.

Bekreftelse av reelle rettighetshaveres identitet

Identiteten til reelle rettighetshavere skal bekreftes på grunnlag av egnede tiltak.

Egnede tiltak kan være innhenting av eierinformasjon fra aksjeeierbok, årsregnskap, offentlige registre mv. Rapporteringspliktige bør kontrollere relevante opplysninger mot tilgjengelige registre, som for eksempel norske og utenlandske næringslivsbaser.

De registrerte opplysningene må være tilstrekkelig til å skille den aktuelle personen fra andre personer med samme navn, jf. hvitvaskingsloven § 8 femte ledd. Registrerte opplysninger om reelle rettighetshavere bør derfor omfatte:

- Fullt navn
- Fødselsnummer, D-nummer eller, dersom den reelle rettighetshaveren ikke har slikt nummer, annen entydig entitetskode,
- Fast adresse

2.5 Opplysninger om kundeforholdets formål

Etter hvitvaskingsloven § 7 første ledd nr. 4 skal rapporteringspliktige innhente opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art.

Kundeforholdets formål vil i mange tilfeller si seg selv, for eksempel ved opprettelse av lønnskonto i bank, oppretting av konto i et verdipapirregister eller kjøp av et forsikringsprodukt, finansielle instrumenter eller spareprodukter. Ved etablering av kundeforhold som vil innebære løpende transaksjoner (typisk bankkunder og kunder som

handler finansielle instrumenter), skal som hovedregel kundens forventede transaksjonsmønster angis. Informasjonen kan gi rapporteringspliktige et bedre grunnlag for å vurdere avvikende kundeferd.

For kunder med lav risiko for hvitvasking og terrorfinansiering som har et regelmessig og forutsigbart transaksjonsmønster, er det tilstrekkelig at formålet med kunde forholdet angis generelt, for eksempel som brukskonto med betalingsformidling, lån og sparing, forsikring. Det er ikke krav til en detaljert og finmasket inndeling av disse kundegruppene, for eksempel etter spare- og forsikringsklasser, betalingsmønster, beløpsstørrelse osv.

For juridiske personer med høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering bør det fremskaffes utdypende opplysninger om næringsvirksomhetens art og omfang. Opplysningene kan baseres på regnskap og ligningstall. Dersom kunden er en fysisk person med høy risiko, må den rapporteringspliktige innhente mer informasjon om personen, for eksempel gjennom nett-søk, ligningstall mv. Eksempler på kunder med høy risiko er gitt under omtalen av forsterket kundekontroll.

Ved gjennomføring av kundekontroll må den rapporteringspliktige innhente informasjon om hvor midlene som skal inngå i kundeforholdet stammer fra. Dette er viktig i tilknytning til risikovurderingen som skal gjøres av kunden.

Ved avtale om lån må rapporteringspliktige alltid innhente opplysninger om inntekt og opprinnelsen til kundens egenkapital.

Mer informasjon om midlenes opprinnelse fremgår av punkt 7 om løpende kundekontroll.

Medlemmer av Finans Norge kan hente organisasjonens veiledning knyttet til kundeforholdets formål og tilsiktede art her -

<https://www.finansnorge.no/kundekontroll/veiledninger/kundeforholdets-formal-og-tilsiktede-art/>.

3 Forenklet kundekontroll

Hvitvaskingsforskriften § 10 innebærer unntak fra plikten til å foreta normal kundekontroll av bl.a. visse juridiske personer.

Ved opprettelse av konto skal likevel følgende informasjon registreres, jf. hvitvaskingsloven § 13:

- Fullt navn eller foretaksnavn
- Fødselsnummer, organisasjonsnummer, D-nummer, eller, dersom kunden ikke har slikt nummer, annen entydig identitetskode
- Fast adresse

Finanstilsynet anbefaler at samme informasjon også registreres der det ikke blir etablert konto og vilkårene for å foreta forenklet kundekontroll er tilstede.

Adgangen til å foreta forenklet kontroll gjelder blant annet kunder som har finansielle instrumenter notert på regulert markedsplass i EØS-området, eller andre markedsplasser som

stiller tilsvarende informasjonskrav. Selv om en kunde faller inn under unntaket kan det foreligge risikomomenter som gjør at rapporteringspliktige bør foreta full kundekontroll. For eksempel gjelder det børssnoterte selskaper der en større andel av selskapets aksjer eies av foretak registrert i et land med tradisjon for sekretesse-regler. I slike tilfeller bør rapporteringspliktige innhente opplysninger om identiteten til reelle rettighetshavere.

4 Forsterket kundekontroll

I tilfeller der det kan være høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering skal rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven § 15 foreta forsterket kundekontroll. Dette gjelder både ved etablering av kundeforhold og i den løpende oppfølgingen av kundeforholdet. Forsterkede kontrolltiltak kommer i tillegg til tiltakene som kreves etter loven §§ 5 til 14.

Forsterket kundekontroll skal foretas for kunder som rapporteringspliktige selv har identifisert som høy-risiko i sin risikovurdering og for politisk eksponerte personer (PEP).

Rapporteringspliktige må innhente utfyllende opplysninger om kundeforhold og transaksjon. Forsterket kontroll kan også innebæreskjerpet elektronisk og manuell oppfølging av kundeforhold og transaksjoner.

Rapporteringspliktige bør, ved etablering av kundeforhold, benytte standardiserte genererklæringer der kunden bekrefter om vedkommende eller kundenes nærstående er en PEP. Kunder som er juridiske personer bør bekrefte om ledende ansatte, styremedlemmer eller eiere er PEP. Banker, kredittforetak og finansieringsforetak skal etter hvitvaskingsloven § 24 ha elektroniske overvåkningssystemer. Finanstilsynet legger til grunn at disse systemene kontrollerer mot eventuelle offentlige tilgjengelige registre. Det kreves ikke slik kontroll mot kommersielle lister som tilbys i markedet. Kunden kan registreres som kunde når den rapporteringspliktige har innhentet genererklæringen.

Hyppegheten av kontroll i den løpende oppfølgingen av kundeforholdet må vurderes på bakgrunn av risikoklassifiseringen av den rapporteringspliktiges kundemasse.. Transaksjoner kan ikke gjennomføres før opplysningene er sjekket mot relevante registre.

Forsterket kundekontroll må også vurderes der det foreligger indikatorer på hvitvasking eller terrorfinansiering.

5 Tredjepartskontroll og utkontraktering

Etter hvitvaskingsloven § 11 kan rapporteringspliktig legge til grunn enkelte tiltak i en kundekontroll som er gjennomført av nærmere angitte foretak. Dette gjelder legitimasjonskontroll, bekreftelse av identitet til reelle rettighetshavere og opplysninger om kundeforholdets formål, jf. hvitvaskingsloven § 7 første ledd nr 2-4, samt legitimasjonskontroll etter hvitvaskingslovens § 7 annet og tredje ledd.

Selv om loven åpner opp for at opplysninger om kundeforholdets formål kan legges til grunn, mener Finanstilsynet at rapporteringspliktige i de fleste tilfeller selv må innhente denne type opplysninger, da formålet ikke nødvendigvis vil være det samme hos den rapporteringspliktige som hos tredjeparten. Kunden skal informeres om at opplysningene utleveres, jf. hvitvaskingsloven § 11 fjerde ledd. Risikoklassifisering av kunden må den rapporteringspliktige gjøre selv. Denne kan ikke deles med andre.

Etter hvitvaskingsloven § 12 kan kundekontrollen utkontrakteres til andre rapporteringspliktige.

Etter hvitvaskingsforskriften § 9 kan det også avtales at gjennomføringen av kundekontrollen kan foretas av foretak/personer som utfører tjenester på vegne av den rapporteringspliktige, som ledd i dennes distribusjonsapparat.

Det har vært en utvikling i retning av økt bruk av butikker, flyselskaper mv. til kundekontroll i forbindelse med formidling av kredittkort. Finanstilsynet mener at foretak og personer som ikke selv er rapporteringspliktige, som hovedregel bare kan foreta legitimasjonskontroll og ikke utføre øvrige tiltak i kundekontrollen av fysiske personer

Den rapporteringspliktige må selv innhente opplysninger om formålet med kundeforholdet og PEP direkte fra fysiske kunder. Kundekontrollen av juridiske personer må foretas fullt ut av den rapporteringspliktige (eller andre rapporteringspliktige).

6 Utveksling av kundeopplysninger med andre foretak

I finanskonsern

Følgende kundeopplysninger kan utveksles mellom finansforetak i finanskonsern uten samtykke fra kunden, jf. finansforetaksloven § 18-5:

- navn
- adresse, herunder elektronisk adresse
- fødselsdato
- telefon
- organisasjonsnummer

I tillegg kan foretakene utveksle generelle opplysninger om kundeforholdet, uten samtykke fra kunden. Som generelle opplysninger regnes kundens konserntilhørighet (selskapstilknytning), hvilke produkter og tjenester kunden har avtale om. Det kan ikke utveksles konkrete opplysninger om kundens økonomi, som for eksempel innestående på konto, størrelse på lån og lignende.

Opplysninger som nevnt kan registreres i et felles kunderegister for konsernet. Fødselsnummer kan likevel bare registreres i felles register når formålet er administrering av kundeforholdet.

Utveksling av andre kundeopplysninger, forutsetter samtykke fra kunden. Passivt samtykke er ikke tilstrekkelig.

Finanstilsynet legger til grunn at utlevering av informasjon om reelle rettighetshavere ikke anses som kundeopplysninger som forutsetter samtykke fra kunden.

I og utenfor konsern

Det følger av hvitvaskingsloven § 20 annet ledd at finansinstitusjoner og forsikringselskaper uten hinder av taushetsplikt kan utveksle nødvendige kundeopplysninger seg imellom når det anses nødvendig som ledd i undersøkelse av mistenkelige transaksjoner. Finanstilsynet legger til grunn at begrepet "finansinstitusjon" i bestemmelsen omfatter banker, kredittforetak, finansieringsselskap og morselskap i finanskonsern.

En tilsvarende bestemmelse som hvitvaskingsloven § 20 annet ledd følger av finansforetaksloven § 16-2. Bestemmelsen er knyttet til økonomisk kriminalitet generelt, og omfatter også mistenkelige transaksjoner etter hvitvaskingsloven. Bestemmelsen gir også betalingsforetak og e-pengeforetak adgang til å utveksle kundeopplysninger uavhengig av taushetsplikten.

I tillegg gir hvitvaskingsforskriften § 14 i enkelte tilfeller unntak fra forbudet om å gjøre tredjepersoner kjent med at det foretas undersøkelser, rapportering eller etterforskning etter hvitvaskingsloven § 21.

7 Løpende kundekontroll

Hvitvaskingsloven stiller krav til løpende oppfølging av kundeforholdet. Rapporteringspliktige skal oppdatere opplysninger om kundene, samt overvåke kundeadferd, herunder transaksjonsmønstre.

Ved endringer i eierforholdene til en juridisk person, og ved endringer i disponenter, fullmektiger eller verger, må den rapporteringspliktige vurdere om det er nødvendig å fornye risikovurderingen av kunden. Tilsvarende gjelder ved endret kundeadferd.

For å kunne oppdatere opplysninger om reelle rettighetshavere må rapporteringspliktige ha avtaler med kunden om at kunden skal melde fra der det skjer endringer i eierforholdene av betydning for vurderingen.

Det følger av hvitvaskingsloven § 24 at banker, kredittforetak og finansieringsforetak skal ha elektroniske overvåkningssystemer. Systemene skal identifisere transaksjoner som kan ha tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven 2005 §§ 131 til 136 a, jf. hvitvaskingsforskriften § 18.

Midlenes opprinnelse

For kunder med høy risiko for hvitvasking og terrorfinansiering må rapporteringspliktige kontrollere kundens opplysninger om midlenes opprinnelse. Dette gjelder også der penger overføres fra ordinær bankkonto. Finanstilsynet anbefaler at opplysningene kontrolleres også for kunder med middels risiko for hvitvasking.

Ved kontant innbetaling på klientkonto skal betalingsmåten registreres i tillegg til betalers navn.

Finanstilsynet anbefaler at alle rapporteringspliktige registrerer hvor kundens midler kommer fra. Kontrollen med kundens opplysninger på dette punktet vil avhenge av risikoklassifiseringen av kunden.

Opplysningene om hvor midlene kommer fra sjekkes mot relevante kilder som ligningstall, regnskapsopplysninger mv. Ved kjøp av spareprodukter mv. vil detaljgraden i undersøkelsene avhenge av kundens generelle økonomiske stilling og størrelsen på den aktuelle transaksjonen. Der kjøpesummen innbetales fra flere bankkontoer/kilder skjerpes undersøkelsesplikten.

8 Avvisning og avvikling av kundeforhold

Hvis kundekontroll ikke kan gjennomføres, skal kunden avvises, jf. hvitvaskingsloven § 10. Dette omfatter også tilfeller der komplisert eierstruktur gjør det umulig for rapporteringspliktige å finne identiteten til reelle rettighetshavere av kunden.

Som ledd i den løpende oppfølgingen av en kunde skal den rapporteringspliktige følge opp endringer i reelle rettighetshavere. Som nevnt i punkt 2.4 bør kunden etter avtalen med rapporteringspliktig være forpliktet til å opplyse om endringer i eierforhold og reelle rettighetshavere.

Et etablert kundeforhold skal avvikles dersom fortsettelse av kundeforholdet medfører risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold knyttet til terrorvirksomhet, jf. hvitvaskingsloven § 10. Bestemmelsen gjelder kundeforhold som er etablert etter ikrafttreddelsen av hvitvaskingsloven i april 2009.

Der det er endringer i kundens eierforhold, men den rapporteringspliktige ikke får tilgang til nødvendige opplysninger om reelle rettighetshavere, må det vurderes om det er grunnlag for å avvikle kundeforholdet etter hvitvaskingsloven § 10, finansavtaleloven § 21, forsikringsavtaleloven § 3-7, eller kundeavtalen.

Avvisning av kunder eller avvikling av kundeforhold kan ikke foretas uten saklig grunn. Finanstilsynet mener at risiko som nevnt vil gi grunnlag for saklig oppsigelse etter finansavtaleloven § 21, uavhengig av når kundeforholdet er etablert.

9 Rapportering av mistenkelige transaksjoner

Etter hvitvaskingsforskriften § 12 kan en mistenkelig transaksjon som utløser undersøkelsesplikt, og som eventuelt skal meldes til Økokrim, være transaksjoner som:

- synes å mangle et legitimt formål
- er usedvanlig stor eller kompleks
- er uvanlig i forhold til kundens kjente forretningsmessige eller personlige transaksjoner
- foretas til eller fra en kunde i et land eller område som ikke har tilfredsstillende tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering
- på annen måte har en uvanlig karakter

Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) har utarbeidet nye lister over indikatorer på mistenkelige transaksjoner. Medlemmer av Finans Norge kan henvende seg til organisasjonen for å få tilgang til listene. Andre rapporteringspliktige kan kontakte Morten Nilsen i NTAES på e-post: morten.nilsen@politiet.no

Finanstilsynet legger til grunn at det bør vurderes melding til Økokrim også der en kunde avvises fordi kundekontroll ikke lar seg gjennomføre, og forhold rundt kunden fremstår som mistenkelige. Det samme gjelder for etablerte kundeforhold som fremstår som mistenkelige. Vurderingen bør omfatte alle mistenkelige forhold og ikke være begrenset til kun transaksjoner. Også ved avvikling av kundeforhold fordi forhold ved kunden fremstår som mistenkelige, bør det vurderes melding til Økokrim.

Meldingene skal utformes på en måte som bidrar til at Økokrims oppfølging blir enklest mulig. Rapporteringspliktige bør i størst mulig grad gi sin egen vurdering av de opplysninger de melder. En melding skal inneholde en beskrivelse av bakgrunnen for mistanken. Dette inkluderer blant annet:

- opplysninger om mistenkte,
- opplysninger om eventuelle tredjepersoner,
- eventuelle kontoopplysninger og opplysninger om bevegelser på konto,
- opplysninger om transaksjonens art og størrelse,
- opplysninger om transaksjonen er gjennomført,
- opplysninger om hvem midlene skal overføres til,
- opplysninger om midlenes opprinnelse

Ytterligere veiledning om utforming og gjennomføring av meldinger om mistenkelige transaksjoner er tilgjengelig her - <http://www.hvitvasking.no/Rapportering-til-OKOKRIM/>

10 Bransjespesifikke spørsmål

Forsikring

Etter hvitvaskingsforskriften § 10 annet ledd nr 3 gjelder ikke plikten til å foreta kundekontroll, etter hvitvaskingsloven § 6 første ledd nr. 1, 2 og 4, ved tegning av skadeforsikringspoliser, men plikten gjelder i tilfeller som fremgår av nr. 3 (ved mistenkelige transaksjoner). Unntakene i forskriften § 10 gjelder kun kundekontroll slik at f.eks. løpende oppfølging etter lovens § 14 ikke er unntatt. Finanstilsynet legger til grunn at hvis risikovurderingen viser en forhøyet risiko for hvitvasking, kan det medføre at unntaket for kundekontroll allikevel ikke bør gjelde.

Plikten til å foreta kundekontroll gjelder heller ikke livsforsikringsavtaler der den årlige premien ikke overstiger 1000 euro eller det belastet en engangspremie som ikke overstiger 2500 euro. Følgende livsforsikringsavtaler omfattes av unntaket:

- ordinære livrenteforsikringer
- individuelle kapitalforsikringer, herunder kontoforsikringer.
- gruppelivsforsikringer.
- individuelle pensjonsforsikringsavtaler
- foretakspensjonsordninger og innskuddspensjonsordninger
- innskudds- og premiefritaksforsikringer knyttet til pensjonsordninger

Individuelle pensjonsspareprodukter (kapitaliseringsprodukter) omfattes ikke av unntaket.

Verdipapirforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond og alternative investeringsfond

Ved forvalterregistrering av verdipapirfondsandeler, kan forvaltningsselskapet legge til grunn at det er forvalteren (nomineen) som har plikt til å kontrollere de reelle eierne av andelene. Tilsvarende kan et verdipapirforetak legge til grunn at rapporteringspliktig forvalter (som er kunde i verdipapirforetaket) har plikt til å kontrollere reelle eierne i underliggende kundeforhold, også ved bruk av forvalterkontoer (nominee) eller aktiv forvaltning.

Forvaltningsselskap skal foreta kundekontroll ved etablering av kundeforholdet og kontroll med at utbetaling av oppgjør for innløste andeler utbetales til reell rettighetshaver. Forvaltningsselskap må også registrere endringer i kundeopplysninger. Finanstilsynet har ikke eksempler fra tilsynspraksis som tilsier at det er nødvendig at forvaltningsselskapet fører løpende kontroll med reelle rettighetshavere i foretakskunder. "Ekstraordinære" kjøp av andeler kan utløse undersøkelsesplikt og plikt til rapportering til Økokrim.

Hvis forvaltningsselskap skulle komme i en situasjon der det har plikt til å avvikle et kundeforhold, legger Finanstilsynet til grunn at hvitvaskingsloven § 10 gir tilstrekkelig hjemmel til at selskapet kan fryse kundens verdipapirfondsandeler eller tvangsinnløse andelene.

Verdipapirforetak må foreta kundekontroll av oppdragsgiver for corporate finance-opppdrag (herunder rådgivning, tilrettelegging, garantistillelse og andre tjenester) innen eller ved signering av mandatavtale.

Ved tilretteleggingsoppdrag må kundekontroll foretas før tildeling. Der tegning skjer gjennom annet verdipapirforetak (herunder nettbasert tegning som forutsetter kundeforhold i annet verdipapirforetak), kan nødvendig informasjon innhentes fra tredjemann, jf. loven § 11.

Kredittinstitusjoners bruk av korrespondentbanker

Hvitvaskingsloven § 16 stiller krav til gjennomføring av kontrolltiltak der en kredittinstitusjon har inngått en korrespondentbankavtale med en institusjon fra stat utenfor EØS-området.

Korrespondentbankavtaler kan for eksempel inneholde tjenester som

- internasjonale bankoverføringer
- oppgjørskontoer
- valutavekslingstjenester

Enkeltransaksjoner eller utveksling av SWIFT Relationship Management Application keys (RMA) der det ikke etableres et kundeforhold, faller ikke inn under definisjonen av korrespondentbankforhold.

Som korrespondentbank skal den rapporteringspliktige overvåke respondentbankens transaksjoner og blant annet vurdere om dens risikoprofil endres, om den har endret hvilke risikoreduserende tiltak den gjennomfører, om respondentens aktiviteter eller transaksjoner er uvanlige, eller om det er avvik fra den avtalen som er inngått om korrespondentbankforholdet. Dersom slike forhold avdekkes skal korrespondentbanken følge det opp overfor respondentbanken. I denne sammenheng kan det være aktuelt å få informasjon om spesifikke kunder. Det er ikke et krav at den rapporteringspliktige, i rollen som korrespondentbank, skal gjennomføre kundekontroll av respondentbankens kunder.

FINANSTILSYNET

Postboks 1187 Sentrum

0107 Oslo

POST@FINANSTILSYNET.NO

WWW.FINANSTILSYNET.NO